

บทที่ ๒

ความเปรียบในวรรณคดีไทย

๒.๑ นิยามและองค์ประกอบของความเปรียบ

"ความเปรียบ" หมายถึงการสื่อความหมายของคำหรือการถ่ายทอดความคิดของผู้แต่ง โดยนำเอาสิ่งหนึ่ง เรื่องหนึ่งมา เปรียบกับสิ่งอื่น เรื่องอื่น เพื่อสร้างความเข้าใจหรือสร้างความรู้สึกระทัมจิตใจให้แก่ผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่านมีส่วนร่วมคิด ร่วมเข้าใจ และเข้าถึงอารมณ์ของผู้แต่งได้อย่างเต็มที่

กล่าวได้ว่า ความเปรียบทำให้ผู้อ่านสามารถเห็นภาพที่ผู้แต่งต้องการกล่าวถึงได้แจ่มชัด และกว้างขวางยิ่งขึ้นกว่าคำอธิบายธรรมดา เพราะความเปรียบเป็นข้อความที่เน้นความหมายให้ผู้อ่านใช้ความคิด จินตนาการและประสบการณ์ของตนเอง ด้วยเหตุนี้ความเปรียบจึง เป็นกลวิธีที่กวีใช้ เราความรู้สึกรู้สึกของผู้อ่านให้เกิดความสนใจที่จะติดตามตลอดจนมีอารมณ์ร่วมไปกับบทประพันธ์ดังกล่าวตามที่กวีต้องการ

สิ่งที่ต้องการ เปรียบ ซึ่ง เรียกว่าอุปมาและสิ่งที่นำมา เปรียบ ซึ่ง เรียกว่าอุปมาน^๑ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะกล่าวถึงในงานวิจัยนี้

^๑ Sir M.Monier-Williams, Sanskrit-English Dictionary

(Great Britain: the University Press Oxford, 1951), p. 203.

"Upameya....the subject n. that which is compared, the subject of comparison (opposed to upamāna, the object with which anything is compared..."

โดยทั่วไปแล้ว "อุปไมย" เป็นสิ่งที่กล่าวก่อน ทำหน้าที่เป็นตัวหลักตั้งไว้รอ
"อุปมาน" เช่น

"ทับทิมพริ้มคาทรุ ใสจานกัจจ เมณฑลอย"^๑

ทับทิม (ผลไม้) เป็นส่วนอุปไมย เมณฑลอยเป็นส่วนอุปมาน

นอกจากองค์ประกอบสำคัญทั้ง ๒ นี้แล้ว ยังมีคำเชื่อมทำหน้าที่เชื่อมโยงส่วน
อุปไมยกับอุปมาน ความเปรียบส่วนใหญ่นิเวศน์คติไทยมักกล่าวถึงลักษณะรวมของอุปไมย
และอุปมานไว้ด้วย ทั้งนี้เพื่อเสริมความเข้าใจ และช่วยให้เกิดภาพเด่นชัด แต่บางครั้ง
องค์ประกอบเหล่านี้อาจจะไม่ปรากฏครบถ้วนอยู่ในความเปรียบก็ได้

๒.๒ ความเปรียบตามความนิยมของกวีไทย

ความเปรียบนิเวศน์คติไทยมีหลายประเภท บางครั้งกวีต้องการโน้มน้าว
จิตใจผู้อ่านให้เกิดความรู้สึกร่วมโดยเปรียบเทียบอย่างเกินจริง บางครั้งเปรียบเทียบ
โดยยกอุทาหรณ์ บางครั้งนำเอาสิ่งที่ไม่มีชีวิตมากล่าวถึงราวกับมีชีวิต

วิธีการ เปรียบเทียบที่กวีไทยนิยมกันมาก มีทั้ง เปรียบอย่างตรงไปตรงมาและ
เปรียบโดยยืใช้โวหาร ซึ่งอาจแยกได้เป็น ๓ ลักษณะคือ "การเปรียบสิ่งหนึ่งว่า
"เหมือน" อีกสิ่งหนึ่ง" "การเปรียบสิ่งหนึ่งว่า "เป็น" อีกสิ่งหนึ่ง" และการเปรียบ
สิ่งหนึ่งว่า "เหนือกว่า" อีกสิ่งหนึ่ง" ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ จึงจะเน้นเฉพาะความเปรียบ

^๑ ประชุมภาพยเห็นเรือ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๖).

ที่เกิดจากการเปรียบเทียบ ๓ ลักษณะดังกล่าว รวมทั้งสำนวนเปรียบโดยนัย ซึ่งมีอยู่ทั่วไปในบทละครทั้ง ๒ เรื่องด้วย

๒.๒.๑ การเปรียบสิ่งหนึ่งว่า "เหมือน" อีกสิ่งหนึ่ง

๒.๒.๑.๑ การเปรียบโดยตรงไปตรงมา

คือการเปรียบเทียบด้วยถ้อยคำธรรมดา โดยใช้คำว่า กูจ กังเหมือน กังหนึ่ง ฯลฯ เชื่อมส่วนอุปไมยและอุปมาน แต่มีข้อสังเกตว่า เนื้อหาที่ใช้ในการเปรียบจะอยู่ในวงแคบ คือ เปรียบตัวละครสองตัวว่ามีความคล้ายคลึงกันในค่านบุคลิกภาพ หรือกิริยาท่าทางและสถานภาพ หรือ เปรียบบทบาทและสภาวะจิตใจของตัวละครให้สัมพันธ์กับบทบาทอื่น เป็นต้น

กั๋งทหับล่าในบทละครว่าเรื่อง พระเกียรติกรธ

"รูปละม้ายคล้ายพระบิศราช นีวนุคผาดเพียงชนนี้ศรี"^๑

ในที่นี้เปรียบว่า พระเกียรติกรธมีรูปร่างหน้าตาและผิวพรรณผุดผ่องเหมือนพระชนกชนนี เป็นการเปรียบสิ่งหนึ่งว่า "เหมือน" อีกสิ่งหนึ่งอย่างตรงไปตรงมา

๒.๒.๑.๒ การเปรียบโดยใช้โวหาร

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๓ ให้ความหมายของคำว่า "โวหาร" ดังนี้ "...โวหาร น. ถ้อยคำ, ชั้นเชิงหรือกระบวนแต่งหนังสือหรือพูด, ถ้อยคำเกินเหตุผล..."^๒

^๑ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. บทละครว่าเรื่องพระเกียรติกรธ (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๖), หน้า ๑๖๖.

^๒ พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๓ (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๔๔๔.

จากคำนิยามชี้ให้เห็นว่า โวหารคือการใช้ถ้อยคำอย่างมีชั้นเชิง ต้องใช้ความคิดก่อนจึงจะเข้าใจ โวหาร เป็นสิ่งจำเป็นและพบมากในวรรณคดี เพราะทำหน้าที่สำคัญในการแนะนำให้เกิดความเข้าใจรวดเร็วและแจ่มชัด โวหารที่ใช้ในการเปรียบสิ่งหนึ่งว่า "เหมือน" อีกสิ่งหนึ่ง เรียกว่า "โวหารอุปมา"^๑

ความเปรียบที่เรียกว่า "โวหารอุปมา" นี้เป็นโวหารกวีที่คำราชาลังการศาสตร์ของสันสกฤต เรียกว่า "อุปมา" เช่นกัน

๕๐. อุปมาคือลักษณะที่กล่าวความเหมือนรูปร่างอุปมานและอุปไมย กวียุไซ "ปรุทยย" "อวยย" คำที่มีความหมายว่า เหมือนกัน เป็นต้น

๕๑. ใบหน้าของหญิง คุณมีผิวเหมือนขนูตามูเทพนั้น เหมือนดวงจันทร์ท่าหิ้งคูเหมือนคอกนี้ลบลคูหนึ่ง ริมฝีปากเยาะเยยลูกตาสูงที่สุด"^๒

"โวหารอุปมา" ของไทยนอกจากจะมีลักษณะตรงกับ "อุปมา" ในทัศนะของชาวอินเดียแล้ว ยังเป็นสิ่งเกี่ยวกับ 'simile' ในทัศนะของชาวตะวันตกด้วย

ชื่อที่ใช้เรียกโวหารชนิดนี้ต่างกันหลายชื่อ เช่นอุปมา โวหารอุปมา อุปมา โวหาร ภาพพจน์ใช้อุปมา ภาพพจน์แบบอุปมา การเปรียบเทียบแบบอุปมาอุปไมย และบางครั้งเรียกโดยใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษว่า simile แต่อย่างไรก็ดี วิทยานิพนธ์เล่มนี้ใช้ว่า "โวหารอุปมา"

^๑ วาบุญ. อลังการศาสตร์ แปลโดย ป.ส. ศาสत्री (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๐๔), หน้า ๒๔. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฉานนกิจศพคุณหญิงวิภาดาภิรมย์ ณ สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๐๔).

หมายเหตุ คำราชาลังการศาสตร์ของสันสกฤตมีหลายฉบับ แต่ฉบับที่ผู้วิจัยถือเป็นหลักคือ อลังการศาสตร์ของวาบุญ ซึ่ง ป.ส. ศาสत्रीได้แปลไว้เป็นภาษาไทยแล้ว.

A Handbook to Literature ของ Thrall, Hibbard และ Holman
กล่าวถึง simile ว่า

"...คือภาพพจน์อย่างหนึ่งซึ่งแสดงถึงความเหมือนกันระหว่าง
สิ่ง ๒ สิ่ง...อุปมาส่วนใหญ่มักใช้คำเชื่อมว่า กุหรือเหมือน และเป็นการ
เปรียบเทียบระหว่างสิ่ง ๒ สิ่ง ซึ่งมีความแตกต่างกัน แต่มีส่วนย่อยบางส่วน
ที่คล้ายคลึงกัน..."^๑

อุปมามักมีคำเชื่อมแสดงความหมายเปรียบเทียบตนเองเดียวกับคำว่า "เหมือน"
หรือ "คล้าย" คำดังกล่าวจะทำหน้าที่เชื่อมความระหว่างส่วนที่เรียกว่า อุปไมยและ
อุปมาน มีข้อสังเกตว่า ส่วนอุปมานกับส่วนอุปไมยมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือบอกให้ทราบ
ว่า เปรียบอะไรกับอะไร โดยนำสิ่งที่มีธรรมชาติแตกต่างกัน และไม่ใช่ว่า เป็นสิ่งเดียวกัน
แต่มีบางส่วนที่คล้ายคลึงกันมา เปรียบ เทียบกัน ข้อความที่เป็นอุปมานมัก เป็นสิ่งที่เห็นได้
ตามธรรมชาติ กล่าวคือ ก็นำสิ่งที่คนทั่วไปเคยรู้จักแล้วมาใช้ เพื่อ เชื่อมโยงความคิด
ของผู้อ่านให้มองเห็นภาพได้ดียิ่งขึ้น การ เปรียบ เทียบโดยใช้โวหารอุปมา จะมีความ
หมายที่ลึกซึ้งยิ่งไปกว่าการ เปรียบ เทียบอย่างตรงไปตรงมา

^๑ William Flint Thrall, Addison Hibbard and C. Hugh Holman,
A Handbook to Literature (New York: The Odyssey Press, 1960),
p. 460.

"A figure of speech in which a similarity between
two objects is directly expressed...Most similes are
introduced by as or like and the comparison of two things
essentially unlike, on the basis of a resemblance in our
aspect, forms a simile..."

เช่นตอนที่พระอรุณรุท เพื่อถึงนางอุษา

"เจ้ามาหรือมีงวิมลสมร อย่างซ่อนองค้อยุ เลยยอกสงสาร
ฟังไปใช้เสียง เขาวมาลย์ อุวารอนบีมปานเพลิงกัลป์"^๑

ตัวอย่างข้างต้น เปรียบ "ความร้อนที่เผาอกอยู่นั้น" กับ "ความร้อนของไฟ
บรรลัยกัลป์" ค้วยโวหารที่มีความหมายว่า ความรักที่เกิดจากความทุกข์ซึ่งกำลังเผา
อยู่ในใจ มีความร้อนแรง เทียบได้กับความร้อนของไฟบรรลัยกัลป์ ซึ่งสามารถเผา
ทุกสิ่งทุกอย่างให้มอดไหม้

หรือในตอนที่มิสาประหมังกุหนิงรำพัน

"ครั้นจะกลับคืนเข้า เวียงไชย ไม่วางใจสมเด็จพระบิคร
ก็จะยกให้มิกุใหม่ จะคืนทุกข์ คงไฟสมซ่อน"^๒

เปรียบ "ความทุกข์" กับ "ไฟสมซ่อน" ค้วยโวหารที่มีความหมายว่าความทุกข์
อันใหญ่หลวง ทำให้เกิดความเร่าร้อนทรมาน เช่นเดียวกับไฟที่ติดคุกรุ่นอยู่ภายในซ่อนไม้
ไหม้พอนอยู่ข้างในไม่ออกมาข้างนอก

และในตอนที่ เนรแก้วรำพันถึงนางพิม

"ยามนอนตาคันทั้งสี่ยาม คงไฟตามคิคอยไม่รู่หาย
ร้อนโรครุศีกเสียวอยู่เดียวตาย แมสบายอยู่ฤประการใด"^๓

^๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, บทละครเรื่องอรุณรุท (พระนคร:
แพรวพิตยา, ๒๕๑๕), หน้า ๒๐๘.

^๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, บทละครเรื่องคานหลัง เลม ๑
(พระนคร : แพรวพิตยา, ๒๕๑๔), หน้า ๔๔๔.

^๓ เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๓),
หน้า ๗๗.

เปรียบเทียบ "ความทุกข์อันเนื่องมาจากความรัก" กับ "ไฟที่ไหม้ลูกตามตามคิด" ว่าทำให้เกิดความเร่าร้อนทุกข์ตรมาณเช่นเดียวกัน

๒.๒.๒ การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งว่า "เป็น" อีกสิ่งหนึ่ง

๒.๒.๒.๑ การเปรียบเทียบโดยตรงไปตรงมา

คือการเปรียบเทียบด้วยถ้อยคำธรรมดา มีคำว่า "เป็น" เชื่อมส่วนอุปไมยและอุปมานตั้งตอนที่พระหมื่นศรี พระหมื่นไวยว่าขุนแผนตอนจะเข้าไปกุมตัวท้าวทศมาหารรับสั่ง

"ท้าวตัวลัดเม็ดขุ่นข้างมา คมพวกโจรป่ามาพะพิง	เข้าป่าพันกรุงท่าสูงสิง เบอหึงยงกตัว เป็นเจ้านาย" ^๑
---	---

ในที่นี้เปรียบเทียบลักษณะของขุนแผนกับลักษณะของคนที่เป็นเจ้า เป็นนายว่ามักจะมีกิริยาทำที่เบอหึงไว้ตัว ท่าตัวสูงเหนือกว่าคนอื่น

๒.๒.๒.๒ การเปรียบเทียบโดยใช้โวหาร

โวหารอุปลักษณ์^๒ คือการเปรียบเทียบว่า สิ่งหนึ่ง "เป็น" อีกสิ่งหนึ่งหรือ "คือ" อีกสิ่งหนึ่ง แต่มีข้อสังเกตว่า ส่วนอุปไมยกับส่วนอุปมานเป็นสิ่งที่มีความแตกต่างกัน เป็นคนละอย่าง ไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกัน แต่มีลักษณะรวมอย่างเดียวกัน

^๑ เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน, หน้า ๔๐๗.

^๒ ชื่อที่ใช้เรียกโวหารชนิดนี้แตกต่างกันหลายชื่อ เช่นอุปลักษณ์ อุปลักษณ์โวหาร โวหาร-เปรียบเทียบ โวหารความเปรียบ ภาพพจน์แบบอุปลักษณ์ ภาพพจน์เปรียบเทียบ การเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์และบางครั้งใช้ทับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Metaphor แต่อย่างไรก็ดี วิทยานิพนธ์เล่มนี้ใช้ว่า "โวหารอุปลักษณ์"

ซึ่งกวีนำมา เชื่อมโยง เปรียบเทียบส่วนอุปไมยและส่วนอุปมาจน โคปใช้คำเชื่อว่า "เป็น" หรือ "คือ" ทำให้เกิดความเปรียบเทียบที่ลึกซึ้งยิ่งกว่าโวหารอุปมา กล่าวคือ เป็นการเปรียบเทียบซึ่งโยงความคิดอย่างหนึ่งไปสู่ความคิดอีกอย่างหนึ่ง เพื่อชักจูงให้เห็นส่วนที่คล้ายคลึงกัน ผู้อ่านต้องพิจารณาให้ลึกซึ้งและใช้ความคิดตีความเอาเอง จึงจะมองเห็นความหมายที่กวีต้องการ เสนอ

ความเปรียบเทียบที่เรียกว่า "โวหารอุปลักษณ์" มีลักษณะตรงกับโวหารกวีที่คำราวอลังการศาสตร์ของสันสกฤตเรียกว่า "รูปกะ"

๒๐. รูปกะ คืออลังการที่กล่าวอุปมาและอุปไมย เป็นสิ่งหนึ่งสิ่งเดียวกัน เพราะมีลักษณะเหมือนกัน จะกล่าวคำที่หมายถึงอุปมาและอุปไมยรวมเข้า เป็นสมาสหรือไม่รวมก็ได้ จะกล่าวลักษณะเพียงส่วนเดียวหรือทั้งหมดก็ได้

๒๑. นางปีศาจคือ เวลากลางคืน มีมมอันสยายแล้วคือความมืด มีสร้อยลูกประคำอันแล้วทวยกระดูกคือดาว และมีเสียงคำรามใหญ่ คือเสียงนกกะแมว ได้เดินออกจากที่แห่ง ๑"

ความเปรียบในวรรณคดีไทยที่เรียกว่า "โวหารอุปลักษณ์" นอกจากจะมีลักษณะตรงกับ "รูปกะ" ในทัศนะของชาวอินเดียแล้ว ยังมีลักษณะตรงกับ 'metaphor' ของตะวันตก ดังจะเห็นได้จากข้อความที่กล่าวถึง metaphor ใน A Handbook to Literature ของ Thrall, Hibbard และ Holman ว่า

"...หมายถึงการ เปรียบเทียบโดยนัย. ซึ่งแสดงถึงความคล้ายคลึงกันระหว่างของสองสิ่ง ซึ่งมีคุณสมบัติรวมกันอยู่อย่างหนึ่ง หรือรวมกันหลายอย่าง กล่าวอีกอย่างหนึ่งไควา สิ่งแรกมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์หรือจินตนาการ

ที่สัมพันธ์กับสิ่งหลัง ความเปรียบในที่นี้จึงจัด เป็นการ เปรียบเทียบ ซึ่งอาศัย การพลิกแพลงความหมายของถ้อยคำดังกล่าวให้กว้างขวางขึ้น..."^๑

ตัวอย่างโวหารอุปลักษณ์ในวรรณคดีไทยได้แก่

ตอนที่พระสุธนครวญถึงนางมโนราห์ที่บินหนีไป

"จึงได้เสวยทุกขพิโยค อุราร้อนคือเพลิงลาม

เจียรจากปิโยรสแลทราม จะลีเนหอาหาร"^๒

เปรียบ "ความร้อนที่ร้อนอยู่ในอก" กับ "ไฟ" ด้วยโวหารที่มีความหมายว่า ความร้อนในอกซึ่งเกิดจากความทุกข์ทรมานของพลัดพรากนางผู้เป็นที่รัก เป็นสิ่งเดียวกับไฟ ร้อนแรงที่กำลังลุกไหม้

หรือในตอนที่พิทยาธร รมณภิมุข ก่ำสรวลที่ถูกต้องแย่งชิงคนรักไป

^๑ A Handbook to Literature, p. 281.

"An implied analogy which imaginatively identifies one object with another and ascribes to the first one or more of the qualities of the second or invests the first with emotional or imaginative qualities associated with the second. It is one of the Tropes; that is, one of the principal devices by which poetic "turns" on the meaning of words are achieved."

^๒ พระยาอิศรานุกาพ (อิน). พระสุธนคำฉันท์ (พระนคร : องค์การคำ ของคุรุสภา, ๒๕๑๖), หน้า ๕๑๑.

"พิพิว้างทพบมิตบและพททคือไฟ

ตัวตายคึกว่าไกล

อนุช"^๑

เปรียบ "ความทุกข์โหม้นสอย่างแรงกล้า" กับ "ไฟ" ทำให้ทราบถึงความรู้สึก
ของตัวละครว่ามีความทุกข์ระทม เป็นไฟร้อนแรงมาเผาผลาญใจอยู่ตลอดเวลา

และในบทว่าพันของ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ในนิราศธารโศก

"เพลาทิ้งห้าทุ่ม

คือเพลิงรุมสุมกลางใจ

ร้อนเรียมเทียมร้อนไฟ

อีกหนามรุมกลุ่มเสียบทรวง"^๒

เปรียบ "ความทุกข์ที่เกิดจากความคิดถึงคนรัก" กับ "ไฟที่สุมกลางใจ" ว่า
ความทุกข์ระทม เป็นสิ่งเดียวกับไฟที่สุมกลางใจให้เราร้อนทรมาน

อุปลักษณมีโอกาสกลายเป็นสัญลักษณ์ได้ในบางกรณี และในทำนองเดียวกัน
สัญลักษณ์ก็อาจกลายเป็นอุปลักษณได้ ดังที่ศาสตราจารย์ กุหลาบ มัลลิกะมาสได้ให้
ความเห็นเกี่ยวกับอุปลักษณไว้ในหนังสือวรรณคดีวิจารณ์ว่า

"...สัญลักษณ์ในลักษณะของภาพพจน์นั้น อาจเป็นการเปรียบเทียบ
เป็น (metaphor) ควบก็ได้..."^๓

^๑ สมุทรโฆษคำฉันท์ (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๔), หน้า ๑๖๓.

^๒ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์. พระประวัติและพระนิพนธ์ (พระนคร :
ศิลปาบรรณาคาร, ๒๕๑๓), หน้า ๖๒.

^๓ กุหลาบ มัลลิกะมาส. วรรณคดีวิจารณ์ (กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๔), หน้า ๑๒๔.

เป็นที่น่าสัง เกตว่า ชาวตะวันตกก็มีความเห็นในข้อนี้ไม่ต่างไปจากไทยเรา
 Thrall, Hibbard และ Holman ได้กล่าวถึงการกลายสภาพของสัญลักษณ์
 และอุปลักษณไว้ในหนังสือ A Handbook to Literature ว่า

"ศิลปิน บรูคส์ใช้รูปแบบของอุปลักษณที่เปลี่ยนแปลงได้เพื่ออธิบายว่า
 อุปลักษณมีคุณสมบัติเฉพาะซึ่งใซอาจอิงได้ และมีความเกี่ยวข้องกับอารมณ์
 นอกจากนี้ยังมีความหมายไกลเกินคุณสมบัติและกลายเป็นวิธี เกี่ยวที่จะถวญทอด
 ความเป็นจริงซึ่งไม่อาจถวญทอดได้ด้วยวิธีอื่น เมื่ออุปลักษณทำหน้าที่ดังที่
 กล่าวมานี้ จึงเท่ากับว่าอุปลักษณนั้นทำหน้าที่ เช่นเดียวกับสัญลักษณ์"^๑

นอกจากนี้ ในหนังสือ Nouveau Vocabulaire de la dissertation
 et des études littéraires ของ Henri Bénac ยังได้กล่าวว่า

"สัญลักษณ์ เป็นการ เปรียบเทียบซึ่งผู้เขียนให้ เราแต่เฉพาะแนวคิด
 ที่สอง ฉะนั้น สัญลักษณ์จึง เป็นวิธีหนึ่งของอุปลักษณนั่นเอง"^๒

^๑ A Handbook to Literature, p. 282.

"Cleanth Brooks uses the form "functional metaphor" to describe the way in which the metaphor is able to have 'referential' and 'emotive' characteristics and to go beyond them and become a direct means in itself of representing a truth incommunicable by any other means. Clearly when a metaphor perform this function, it is behaving as a symbol."

Henri Bénac, Nouveau Vocabulaire de la dissertation et des études Littéraires (Paris: L'Union Parisienne d'Imprimiers, 1977), p. 194.

"Le symbole est une comparaison dont on ne nous donne que le second terme, une système de métaphors suivies."

ตัวอย่างของอุปโลกนทั้งหลาย เป็นสัญลักษณ์ซึ่งปรากฏในวรรณคดีไทยมีอยู่มากมาย เช่นดอกไม้กับแมลง เป็นเครื่องหมายแทนสตรีกับบุรุษ ซึ่งเป็นของคู่กัน หรือดวงจันทร์เป็นเครื่องหมายแทนสตรี เป็นต้น เช่น

การเปรียบสตรีกับดอกไม้ เปรียบบุรุษกับแมลงในรูปของอุปโลกน ปรากฏในตอนพิทยาธรวรรณภาษาศรวลถึงบางผู้ เป็นที่รัก ซึ่งถูกกรรมบุตรแย่งชิงไป

"อ้าแม่คือบงกชอันงาม และภรรยาชมชราบ
ซึ้งพิศพินักมาทราบ บุษกามแกลงผจง"^๑

นอกจากนี้ยังพบการพรรณนาถึงดอกไม้กับแมลงในรูปของสัญลักษณ์ ดังตอนที่พระชนกของนางกนก เวชชาคริศปรึษา เรื่องชื่อกับพระมเหสีว่า

"หญิงไม่ยอมให้มีสามี หาในโลกนี้หาไหน
อันพวงบุปผามาลัย เกลียดแมลงภูไซร้ธานี"^๒

การเปรียบสตรีกับดวงจันทร์ เปรียบบุรุษกับดวงอาทิตย์ ปรากฏในตอนนางรื่นนางโรยชมโฉมพระ เพื่อนพระแพ่งวางงามสมกันกับพระลอ

"๐พิศไท้ไท้ว่าไท้ ทินกร
พิศอ่อนคือศศิธร แจ่มฟ้า
พิศคู่อ้อมอกอร ไคคัง นีนา
เคื่อนตะวันแบ่มหน้า ออกร้อฉันไคา"^๓

^๑ สมุทรโฆษคำฉันท์, หน้า ๑๕๘.

^๒ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์, กนกนคร (พระนคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๐), หน้า ๓๘.

^๓ ลิลิตพระลอ (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๓), หน้า ๑๒๖.

นอกจากนี้ยังพบการพรรณนาถึงดวงจันทร์ในรูปของสัญลักษณ์ดังตอนที่ขุนแผน
ไถ่นางแก้วกิริยา

"พระอาทิตย์ชิงดวงพระจันทร์ เคน คาวกระ เคน โกล่ เคือนการาคับ
หึ่งห้อยพ้อยไม่ไหวระยับ แผลงทับทอง เทียวสะ เทือนคง"^๑

ในที่นี้ขุนแผน เปรียบได้กับดวงอาทิตย์กำลังรวมสังวาสกับนางแก้วกิริยา ซึ่ง
เปรียบเสมือนดวงจันทร์

จึงกล่าวได้ว่า โวหารอุปลักษณะอาจกลายเป็นสัญลักษณ์ในกรณีโวหาร
อุปลักษณะนั้นถ่ายทอดความคิดออกมาในลักษณะ เป็นสิ่งซึ่งชี้แทนอีกสิ่งหนึ่ง แต่มีข้อสังเกต
ว่า จะเป็นสัญลักษณ์ประเภทที่มีความหมายเปลี่ยนไปตามปริบท มิได้ยั่งยืนถาวรดังที่
สัญลักษณ์ถาวรจะเป็น

๒.๒.๓ การเปรียบสิ่งหนึ่งว่า "เหนือกว่า" อีกสิ่งหนึ่ง

๒.๒.๓.๑ การเปรียบอย่างตรงไปตรงมา

คือการ เปรียบเทียบด้วยถ้อยคำธรรมดา มีคำว่า "ยิ่ง กว่า ล้ำ
เลิศ" ฯลฯ เชื่อมส่วนอุปไมยและอุปมาน

ดังตอนที่กล่าวถึงสินสมุทรบุตรพระอภัยมณีกับนางผีเสื้อสมุทร

"ฝ่ายกุมารสินสมุทรสุคตสวาท
ความรักพ่อยิ่งกว่าแม่มาแต่ไร

ไม่ห่างบาทปิกาอัชฌาสัย
ควมมิไคชู เชิญ เซนมารดา"^๒

^๑ เสภา เรื่องขุนช้างขุนแผน, หน้า ๓๔๓.

^๒ สินสมุทร, พระอภัยมณี (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๕๕).

ในที่นี้เปรียบว่า สิ้นสมุทรรักพระอภัยมณี เป็นปิกายิ่งกว่านางผีเสื้อสมุทรผู้ เป็นมารดา เป็นการเปรียบสิ่งหนึ่งว่า "เหนือกว่า" อีกสิ่งหนึ่งอย่างตรงไปตรงมา

๒.๒.๓.๒ การเปรียบเทียบโดยใช้โวหาร

โวหารวยติเรก^๑ คือการเปรียบสิ่งหนึ่งว่ามีลักษณะหรือคุณสมบัติที่เหนือกว่าใหญ่กว่า ยิ่งกว่าอีกสิ่งหนึ่ง เป็นความเปรียบเทียบที่แสดงความประเสริฐของสิ่งที่ต้องการพูดถึงว่าสองสิ่งนั้นมีอะไรบางอย่างคล้ายกัน แต่อีกสิ่งหนึ่งมีอะไรเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง มีข้อสังเกตว่าส่วนอุปมาบางส่วนอุปไมยนั้น เป็นสิ่งที่มีธรรมชาติแตกต่างกันและไม่ใช่ว่าเป็นสิ่งเดียวกัน แต่มีบางส่วนที่คล้ายคลึงกันมา เปรียบเทียบกัน โดยใช้คำเชื่อมว่า "ยิ่ง กว่า เลิศ ล้ำ" ฯลฯ ทำให้เกิดความหมายที่ลึกซึ้งยิ่งกว่าการเปรียบเทียบอย่างตรงไปตรงมา มีข้อสังเกตว่า ส่วนใหญ่ก็นำเอาคุณสมบัติมา เปรียบเทียบ

^๑ เรียกตามชื่อที่ใช้ในตำราอสังการศาสตร์ของสันสกฤต ซึ่งให้คำนิยามโวหารประเภทนี้ว่า "วยติเรก"

"๔๔. รูปร่างสองสิ่งอันเหมือนกันด้วยลักษณะอะไรอย่างใดสิ่งหนึ่งมีแสดง เป็นที่ เคนกว่ากันในอสังการอันใด อสังการอันนั้นชื่อว่า "วยติเรก" (อุทาหรณ์เซน)

๔๕. จะว่าพระเจ้าชัยดิษฐ์กับราชสีห์มี เชน เหมือนกันก็เอา เถอะ แศพหารของศัทรุโคหนิกูการท่าสงครามกับอีกฝ่ายหนึ่งแล้ว ก็รีบเข้าป่า โดยไม่เกรงกลัวอีกฝ่ายหนึ่ง" (อสังการศาสตร์, หน้า ๒๕).

ด้วยเหตุที่โวหาร วยติเรกเป็นความเปรียบเทียบที่มีใช้มากในวรรณคดีไทย หากแต่ยังไม่มีใครกำหนดชื่อเรียกที่แน่นอน ผู้วิจัยจึงตั้งชื่อความเปรียบดังกล่าวว่า "โวหารวยติเรก" ในฐานะที่มีความหมายคล้ายกับ "วยติเรก" ในแง่ที่เป็นความเปรียบเทียบที่แสดงความเหนือกว่า.

ก็จะเห็นได้จากตอนที่นางจินตะหราปรับทุกข์กับนางมาหารัศมีและสะการะวาศี

"จะออกสูใครใครก็ไม่คิด ไม่เจ็บจิตร เหมือนหนึ่งชาวคานา
อันความแค้นแสนทุกข์ทรมาน ยิ่งกว่านอนอยู่ในกองไฟ"^๑

เปรียบเทียบ "ความแค้น" กับ "การนอนในกองไฟ" ด้วยโวหารที่มีความหมายว่า ความแค้นในใจจินตะหราทำให้เกิดความทุกข์ทรมานยิ่งกว่าการนอนอยู่ในกองไฟอัน ร้อนแรง

หรือในตอนที่ผู้แต่งทวาทศมาสราพันถึงไฟรักอันร้อนแรง

"๒๒๖. ๑ เรียมรักว่าสิ้นสบ สรรพวงค์
พินพินเพทรวงไป จากแล้ว
เพลิงร่าคยั้ง เพลิงปาง เเผาแผ่นดินนา
ใครอาจจับ เลบแก้ว พันลาญญา"^๒

เปรียบเทียบ "ความรัก" กับ "ไฟบรรลัยกัลป์" ซึ่งเชื่อกันว่ามีความร้อนแรงอย่าง ไม่มีอะไรมาต้านทานได้ โดยเน้นว่าไฟราคะในอกของกวียิ่งร้อนแรงยิ่งกว่า

^๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย. อิเหนา (พระนคร : โรงพิมพ์
คุรุสภา, ๒๔๔๘), หน้า ๑๐๕๑.

^๒ ประชุมวรรณคดีไทยภาคพิเศษ ทวาทศมาสโคลงคั่น. นายฉันทิชย์
กระแสสินธุ์ ค้นคว้ารวบรวมถอดความ (พระนคร : โรงพิมพ์ศิริมิตรการพิมพ์,
๒๕๑๒), หน้า ๓๑๔.

และในบทว่าพันอีกบทหนึ่งจากทวาทศมาส

"๑๓๓. ๑) เซง เซงชานน้ำ	ไบนยา
คกพางบขันเกิง	ชาคชวัน
เรงแลก้าเคอา-	รมก เรก
<u>ยั้งกว่า เพลิง เข็มหัน</u>	<u>หันเคา"</u>

น้ำตาไหลกระเซ็นชานกระจายไปทั่ว รวากับบัวก้านชากิ่งกลาง เพราะคมมีดกรีก ทำให้เกิดความสงสัยว่า ความทุกข์โศกที่มีอยู่ร้ายยิ่งกว่าไฟไหม้โศกที่ฟาดพันดวงใจ

นอกจากความเปรียบเทียบที่แสดงว่าสิ่งหนึ่ง "เหมือน" "เป็น" หรือ "เหนือกว่า" อีกสิ่งหนึ่งแล้ว ยังมีสำนวนที่มีความหมายเปรียบเทียบแฝงอยู่ในตัว หรือสำนวนเปรียบเทียบโดยนัยอยู่ทั่วไป

ความเปรียบเทียบประเภทนี้ ตรงกับโวหารกวีที่ตำราอสังการศาสตร์ของสันสกฤตเรียกว่า "ปรตีวส্তুปมา"

"๓๑. ๑) นอลังการอันใด ปรากฏว่าสิ่งหนึ่ง เหมือนกันกับสิ่งหนึ่งถึงแม้ไม่ใช่คำเช่น "เหมือน" เป็นต้น อสังการอันนั้นเป็น "ปรตีวส্তুปมา" (อุทาหรณ์เช่น)

๓๒. (พระเนมินาถ) พระองค์เดียวได้เป็นที่นำอัสจรรยไนนุวงศ์ถึงแม้ว่าในวงศันนไคมีวรมุข เป็นจำนวนมาก กลีบใบคอกล่าเจียกจะมีกลิ่นหอมได้ทั้งหมดหรือ"^๒

^๑ เล่มเดียวกัน, หน้า ๒๔๔.

^๒ วาจัญ. อสังการศาสตร์, หน้า ๒๒.

ตัวอย่างของสำนวนเปรียบโดยนัย ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ไชยเชษฐ์ ตอน
ที่ท้าวสิงหนครตรัสแก่นางรายณ์ เบศรว่า

"คำบุราณหลานยังหาไม่รู้ไม่ จะคัมไฟหัวลมนั้นยากอยู่"^๑

"หัวลม หมายถึงลมที่กำลังพัดแรง เค็มที่ ไฟที่ลุกขึ้นในขณะที่ลม
กำลังพัดแรง เค็มที่ขอมคัมยาก คัมไฟหัวลมจึง เป็นสำนวนที่ใช้ในความหมาย
ว่า จะทำให้ เรื่องร้ายสงบลงในขณะที่กำลัง เกิดรุนแรงขอมทำไม่ได้"^๒

๒.๓ วิธี เสนอความเปรียบของกวีไทย

ความเปรียบประเภทโวหารอุปมา โวหารอุปลักษณะและโวหารวคดีแรก ซึ่ง
กวีไทยนิยมใช้มากในวรรณคดีมักปรากฏใน ๒ ลักษณะคือ

๒.๓.๑ เป็นคำพูดของกวีโดยตรง

ความเปรียบในข้อนี้ ปรากฏในรูปของการบรรยายหรือพรรณนาความ
สำหรับการบรรยายนั้น มักออกมาในรูปการเล่าเรื่อง เล่าประวัติความเป็นมา ตลอดจน
การลำดับความให้ต่อเนื่องกัน ส่วนในการพรรณนา ความเปรียบมักออกมาในรูปของการ
พรรณนาความงาม ความรู้สึกและอารมณ์เป็นส่วนใหญ่

^๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, บทละครนอกรวม ๖ เรื่อง
(พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๐๘), หน้า ๓๖๐.

^๒ กาญจนาคพันธุ์, สำนวนไทย เล่ม ๑ (พระนคร : รวมสาส์น, ๒๕๑๓),
หน้า ๓๒๓.

โวหารอุปมา ตั้งคอนที่นางมโนราห์ฟังคำอาลาของพระสุธน สวามี
 "น้องท้าวสัคคัสสารภูธร เพียงพิศมไฟฟอน
 มารุมระงมกลางใจ"^๑

โวหารอุปลักษณ์ จากนิราศแม่น้ำน้อย โดยศิษย์ศรีปราชญ์
 "๑ หลัดหลัดพลัดแฉ่ง เนื้อ มาจำ ไกลนา
 เเวรังโคเคิมท่า โทษให้
 เจ็บจิตรระกำกาม ใจยาก
 ออกพิศคือ เพลิงไหม้ ฝ่าร้อนรุ่มริง"^๒

โวหารวยตีเรก เช่นเดียวกับคอนที่กล่าวถึงพระ เพื่อนพระแพง
 "๑ แรงรักแรงราคร้อน รณสมร
ยยิง เปลวไฟฟอน ตมื่นไหม้
 มนเทียบปิ่นภูธร เป็นที่ ยานา
 ชื่นชมใจไว้ได้ เพื่อตั้งภักดี"^๓

สำนวนเปรียบเทียบโดยนัย และคอนที่กล่าวถึงนางศรีสุคาสาวไฉนาง เกษราที่แคงตัว เพื่อนำ
 คอกไม้ไปให้ศรีสุวรรณ รดตามคำสั่ง เจ้านาย

^๑ พระยาอิศราภูกภาพ (อนัน). พระสุธนคำฉันท์. หน้า ๔๐.

^๒ พ.ณ.ประมวลมารค รวบรวม. ประชุมนิราศคำโคลง (พระนคร :
 แพร่พิทยา, ๒๕๑๓), หน้า ๕๑.

^๓ ลีลิตพระลือ (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๗), หน้า ๑๓๐.

"แล้ว เข้าห้องส่องกระจกจับกระเหมา ชี้นิ่ง เขาชั้นย่อยสอยไม้ไผ่
เป็นการควั่นจวนจนคองลงไฟ กรี๊ดๆ ไรรอบ เรียบระเบียบกลม"^๑

๒.๓.๒ แทรกในคำพูดตัวละคร

ความเปรียบในข้อนี้ปรากฏในรูปบทราฟิงของตัวละครตัวใดตัวหนึ่ง ซึ่งตรงกับคำว่า "monologue" ในภาษาอังกฤษ ซึ่งหมายถึงการพูดคนเดียว กล่าวคือ ตัวละครมักจะรำพึงรำพันถึง เหตุการณ์ที่ประสบ และระบายความรู้สึกกับตนเอง เพียงลำพัง

โหวหารูปมา เช่นตอนที่พระสุทธาวาสฤๅไคนางค์ซึ่ง เกิดจากคอกม้ามา เลี้ยง เป็น
ลูกหลาน

"พิศทั่ว เกศ เกล่า เฝ้าม
บุญของอัยกา เป็นพันนิก

เขยชมแล้ววางลง เหนือคัก
จึง ไท่หลานรักกึ่งดวงตา"^๒

โหวหารูปลักษณ์ เช่นตอนที่พญาราชวังสันละ เมอถึงนางมัวณ

"ถึงตัว ไปใจอยู่ เป็นคู่ชิต
ตัว เหมือนซากที่พราจากใจจร

ขอฝากจิตจอกไว้ ไกลล์สมร
พราภม้งธคือพราจากชีวี"^๓

โหวหารวยธิ เรก เช่นตอนที่ท้าว ไกรสุทราฟิงถึงอุณรุทโอรสที่หายไป

"พระบิดาว่า โอ เจ้าดวงจิต
ไฉนมานิราศคลาดคลาย

ยิงบอกชีวิตสืบสาย
สูญหายจากพ่อไปทั้ง เป็น"^๔

^๑ สุนทรภู่. พระอภัยมณี. หน้า ๕๔.

^๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก. บทละคร เรื่องอุณรุท. หน้า ๑๑๐.

^๓ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัว. เสภา เรื่องพญาราชวังสัน,

หน้า ๑๕๐.

^๔ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก. บทละคร เรื่องอุณรุท. หน้า ๑๑๐.

สำนวน เปรียบโดยนัย เช่นตอนที่นางวันทองรำพันถึงตัว

"แค่อายุเพียงนี้มีสองนิ้ว
มีแต่จะอับอายไม่วายตรม

แสนชั่วแสนด้อยทุกเส้นผม
ชีวิตสิ้นคินถมก็ซื่อๆ"^๑

นอกจากจะแทรกในบทรำพันแล้ว ก็ยังแทรกความเปรียบในบทสนทนาโต้ตอบของตัวละครตั้งแต่สองคนขึ้นไป ซึ่งเรียกว่า "Dialogue" เช่น

โวหารอุปมา เช่นตอนที่ท้าวอุทมาลย์ปรึกษากับชายาวัวอยากให้นางศรีสุภา เป็นคู่ครองของพระอุณรุท

(ท้าวอุทมาลย์) "อันราชบุตรของเรา
จะกลายเป็นอัครชายา
สองเมืองจะได้ เมืองควยไมตรี
ซึ่งพี่คำวริทริการ

โฉมฉาย เลิศลักษณะกึ่ง เลขา
พระอุณรุทยอดค้ำฟ้าพาพาล
เป็นสุวรรณ์ภพไพศาล
เขาวมาลย์จะเห็นประการใด"^๒

(ชายาวัว) "ซึ่งจะยกพระยอดเขาวมาลย์ อันปานคังดวงชีพชีวี
ถวายไป ณ รังกาบบุรีราช ข้าบาทมิให้ เคืองบพตรี
จำเป็นจำไกลพระบุตร ตามที่ผลกรรมได้ทำมา"^๒

โวหารอุปลักษณ์ เช่นตอนที่นางมัทนาโต้ตอบกับท้าวชัยเสน ค่างฝ่ายค่างยกย่องความสำคัญของตนและกันอย่างน่าฟัง

(มัทนา) "สามีสี เปนระตะนะ เลิก
นารีและอาภะระณะนอง

และจุทามณีของ-
บมียิ่งสุภรรคา

^๑ เสภา เรื่องขุนช้างขุนแผน, หน้า ๒๕๓.

^๒ บทละคร เรื่องอุณรุท, หน้า ๑๑๓.

(ชัยเสน) อินชชาจะมีสุนัขโต

กับ เปரியบกะธรรยา

เปนศรีและศักดิ์ระตะนาทีประคัมประคา เรือน"^๑

โหวหารวยติเรก เช่นในบทร้องโต้ตอบของชายหญิงในบทคอกสร้อยสวรรค์ครั้งกรุงเก่า
ก็เช่นเดียวกัน มีการโต้ตอบด้วยโหวหารวยติเรกที่คมคายชวนฟัง

(บทชาย) ร้องลำเนาปาศี อรุณ มอญลพบุรี

"พิศ เอยพิศมีวบาท

ผูกผาคแต่ เทาถึงนม

นวลลของผองพักตร์พิงชม

สมสรรพลรพางค์แน่นน้อย

อันแอนเอวกลมกำรอมประกอบจริงบึงควงคอกสร้อย

ใครจะเอี่ยมเต็มเจ้าสาวน้อย

ร้อยซึ่งไม่มีใครจะปาน ฯ ๔ คำ"^๒

(บทหญิง) ร้องลำเนาปาศี ปะโคงโศกพัน

"น้ำเอบน้ำคำ

หวานน้ำก็ล้ำน้ำตาล

น้องนี้ไม่พอใจหวาน

เอาน้ำตาลมาทาน้องไป"^๓

^๑ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. มัทนะพาธาหรือตำนานแห่ง
คอกกุกุหลาบ (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ, ๒๔๕๔), หน้า ๕๖.

^๒ บทคอกสร้อยสวรรค์ครั้งกรุงเก่า. (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,
๒๔๗๐), หน้า ๖ (แจกในการพระกรู้นพระราชนาน นายพลโท พระวรวงศ์เธอ
พระองค์เจ้าทศศิริวงศ์ แม่ทัพกองทัพน้อย ทหารบกที่ ๑ ณ วัดบพิตรภิมุข พุทธศักราช
๒๔๗๐).

^๓ เล่มเดียวกัน, หน้า ๗.

ในบทกถกร้อยชุกนี้ ยังมีสำนวนเปรียบโดยนัย ใ้ต่อกันอย่างน่าฟัง เช่น
สำนวนเปรียบโดยนัย (บทหญิง) ร้องลำจันทิน

"ข้าว่าให้ศีลไม่เห็น มา เลี่ยม เล่นกำยลมคมสัน"^๑

(บทชาย) ร้องลำคนพายโยก

พี่เอยพี่ชาย	จะจำค้ายของ <u>แรวสายสมร</u>
มีหันที่จะสั่งมั่งอร	<u>บึงศรีสงขัต</u> ระหนามา
รอนรอนใจพี่จะขาด	ควยอ่านาจความเสนาหา
โหยหวนครวญสวาททุกเวลา	จะใคร่ไ้กินทราแนมนอน
รูปนอบเชิดชวยชีวิตไว้	จงคัมไฟร้อน <u>รุ่มสมซอน</u>
ซึ่งใหม่จิตต์ เป็นนิจนิรันดร	ใ้พิศลายร้อน <u>รำคาญ</u> " ^๒

การใช้ความ เปรียบ เป็นขรรคม เนียมนิมอย่างหนึ่งทีกวีไทยทุกยุคทุกสมัยรับมา
 ตกแต่งภาษาในบทประพันธ์ให้มีความหมายลึกซึ้ง และประทับใจผู้อ่านยิ่งขึ้น บทละครใน
 พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพะพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นวรรณคดีที่สมบูรณควย
 สุนทรียภาพในด้านความ เปรียบ ทั้งประเภทการ เปรียบ เทียบว่าสิ่งหนึ่ง "เหมือน"
 "เป็น" หรือ "เหนือกว่า" อีกสิ่งหนึ่ง รวมทั้งสำนวน เปรียบโดยนัยยิ่งไปกว่านั้น ส่วน
 อุปมาและส่วนอุปไมยยัง ใ้รับการกลั่นกรองอย่างประณีตควยพระปรีชาสามารถสูงส่ง
 ใ้คงจะไ้กล่าวถึงโดยละเอียดในบทต่อไป

^๑ บทกถกร้อยสวร รศครั้งกรุงเก่า, หน้า ๑๖.

^๒ เลี่ยมเคียวกัน, หน้า ๑๗.